

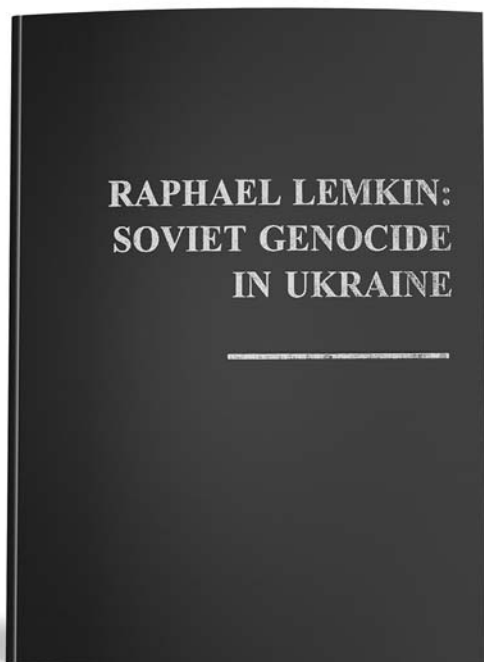
РАДЯНСЬКИЙ ГЕНОЦИД В УКРАЇНІ

У 2008 році міжнародна спільнота відзначила 60-ту річницю Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, а цього року (Книга "Рафаель Лемкін: радянський геноцид в Україні" видана Президентом України Віктором Ющенко в 2009-му році. - прим. упорядника) виповнилося 50-ть років від дня смерті Рафаеля Лемкіна – людини, яка дала цьому жорсткому злочину назву та переконала Генеральну Асамблею ООН у потребі оголосити його поза законом. Українці мають особливу причину для вдячності Рафаелю Лемкіну. Видатний науковець-правник, він став першим із фахівців з міжнародного права, який визначив злочин сталінського комуністичного режиму проти українців як геноцид та проаналізував геноцид в Україні в контексті міжнародної конвенції. Лемкін зробив це в 1953 році в своєму проникливому зверненні до тритисячної аудиторії, що зібралася в Мангеттен Центрі в Нью-Йорку вшанувати двадцяті річницю Великого Голоду в Україні. Машинописний текст цієї визначної промови, що має назву "Радянський геноцид в Україні", зберігається у відділі рукописів Нью-Йоркської публічної бібліотеки (New York Public Library). Ми публікуємо тут текст цієї переконливої промови, виголошеної 56 років тому, в ориганальній версії англійською мовою та іншими двадцятьма сімома мовами світу. Це видання вшановує пам'ять Рафаеля Лемкіна та мільйонів українців – жертв жорсткого геноциду, що був надзвичайно глибоко осмислений та концептуалізований науковцем.

РОМАН СЕРБИН

Витяг з передмови професора історії Квебецького Університету в Монреалі Романа Сербина до видання «Рафаель Лемкін: радянський геноцид в Україні». Видавництво "Майстерня книги", Київ, 2009

**Не можна любити народів других,
Коли ти не любиш Україну!**

З вірша Володимира Сосюри «Любіть Україну»¹

Масове нищення народів і націй, яке характеризувало просування Радянського Союзу в Європу, не є новою ознакою його політики експансії. Не є воно і нововведенням, вигаданим лише для того, щоби створити однорідність із різноманіття: поляків, угорців, балтійців, румунів, які тепер туляться по окраїнах Радянської імперії. Це радше довгострокова характеристика навіть внутрішньої політики Кремля, для якої теперішні можновладці мали достатній прецедент у діях царської Росії. Це справді необ-

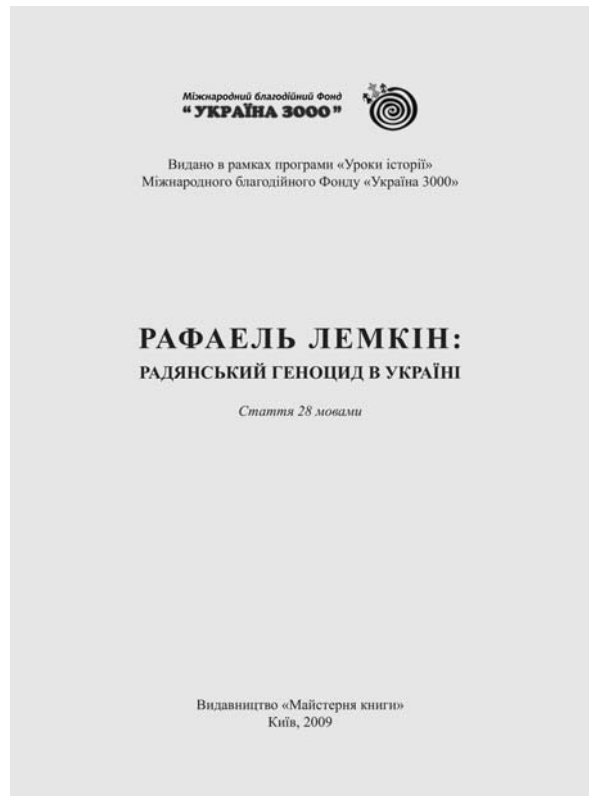
¹ Рядки вірша В. Сосюри вписані олівцем. Сосюра написав патріотичний вірш 1944 р., під час німецько-радянської війни. Спершу влада схвалювала вірш, і 1948 р. поет одержав Сталінську премію, але 1951 р. вірш засудили за український націоналізм.

хідний крок у процесі «єднання», що, як плекають надію радянські вожді, створить «радянську людину», «радянську націю». Щоб досягнути ту ціль, ту об'єднану націю, кремлівські вожді з легкістю нищать нації і культури, які здавна заселяли Східну Європу.

Те, про що я хочу говорити, – це, мабуть, класичний приклад радянського геноциду, його найдовший і найширший експеримент русифікації – винищення української нації. Як я казав раніше, це тільки логічне продовження таких царських злочинів, як потоплення 10-ти тисяч кримських татар за наказом Катерини Великої, масові вбивства, що їх чинили «відділи СС» Івана Грозного – Опричнина, винищення царем Миколою I польських національних лідерів та українських католиків і низка єврейських погромів, які періодично плямували російську історію. Все це мало свої відповідники в межах Радянського Союзу – нищення інгерманландців, донських і кубанських козаків, республіки кримських татар, балтійських націй Литви, Естонії і Латвії. В кожному випадку – це вияв довготривалої політики ліквідації неросійських народів шляхом усунення вибраних частин суспільства.

Україна становить частину південно-східного СРСР, яка дорівнює просторам Франції й Італії, з населенням приблизно у 30 мільйонів². Ця російська житниця через своє географічне положення стала ще й стратегічним ключем до нафти Кавказу та Ірану і до всього арабського світу. На півночі вона межує з Росією. Доки Україна зберігає свою національну єдність, доки її народ продовжує думати про себе як про українців і домагається незалежності, доти вона становить серйозну загрозу для самої суті советизму. Нічого дивного, що комуністичні вожді надавали як найбільшого значення русифікації цього самостійно мислячого члена їхнього «союзу республік» і вирішили переробити його, пристосувавши до свого зразка єдиної російської нації. Бо українець не є і ніколи не був росіянином. Його культура, його темперамент, його мова, його релігія – вони відмінні. Попри залежність від Москви, він відмовлявся від колективізації, приймаючи радше депортацію і навіть смерть. Тому було особливо важливо допасувати українця до прокрустового зразка ідеальної радянської людини. Україна вельми легко піддається національному нищенню коли це здійснюється нападом на добірні частини її населення, тому тут комуністична тактика відрізнялася від німецьких нападів на євреїв. Українська нація надто багатолюдна, щоб легко її цілковито знищити. Однак

² Коли Р. Лемкін писав статтю (у 1950-х роках), населення України складало близько 40 мільйонів. Фактично, УСРР становила південно-західну частину СРСР.

її релігійний, інтелектуальний і політичний провід – добірні і вирішальні частини її нації – є доволі нечисельними, тож їх легко ліквідувати. Саме тому радянська сокира з повним розмахом вдарила по цих групах, вдаючись до відомих знарядь масового вбивства, депортації, примусової праці, заслання і голоду. Цей наступ набрав систематичності: увесь процес повторювано знову і знову, щоби протистояти новим спалахам національного духу. Перший удар спрямований на інтелігенцію – мозок нації, – щоб паралізувати решту організму. У 1920-му, 1926-му і знову в 1930–1933 роках учителі, письменники, митці, мислителі і політичні діячі були убиті, ув'язнені або депортовані. Як подає журнал «Ukrainian Quarterly» за осінь 1948 року, тільки в 1931 році на Сибір було заслано 51 713 інтелектуалів. Така сама доля спіткала принаймні 114 визначних поетів, письменників і митців – найвидатніших культурних проводирів нації. За приблизними підрахунками, щонайменше 75% українських інтелектуалів і професіоналів у Західній Україні, на Закарпатті і на Буковині були брутально винищені росіянами (там само, літо 1949 р.).

Разом із цим ударом по інтелігенції ішов наступ на Церкву, священників і вище духовенство – «душу» України. Між 1926 і 1932 роками було ліквідовано Українську Автокефальну Православну Церкву, її митрополита (Липківського) і 10 000 священників. У 1945 році, коли у Західній Україні було встановлено радянську владу, подібної долі зазнала Українська Католицька Цер-

РАТИФІКАЦІЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОКАРАННЯ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ
На фото представники чотирьох країн, які ратифікували Конвенцію 14 жовтня 1950 р.

Сидять (зліва направо): д-р Джон П. Чанг, Корея; д-р Жан Пріс-Марс (Гаїті); Голова Генеральної Асамблеї ООН Посол Насроллаг Ентезам (Іран); Посол Жан Шовель (Франція) і Рубен Есківель де ла Гвардія (Коста-Ріка). Стоять (зліва направо): д-р Іван Керно, помічник Генерального секретаря з юридичних питань; Трігве Лі, Генеральний секретар ООН; Мануель А. Фурньє Акука, Коста Ріка; д-р Р. Лемкін.

ква. Той факт, що перед ліквідацією її запропонували приєднатися до Російського Патріархату в Москві – політичного знаряддя Кремля, – вказує на те, що єдиною метою тієї акції була русифікація.

11 квітня 1945 року, за два тижні перед конференцією в Сан-Франциско³, загін військ НКВС оточив кафедральний собор Св. Юра у Львові та арештував митрополита Сліпого, двох єпископів, двох прелатів і кількох священників. Всіх студентів міської богословської семінарії вигнали зі школи, а професорів повідомили, що Українська Греко-Католицька Церква перестала існувати, її митрополит арештований, і його місце посяде єпископ, призначений радянською владою. Такі акції були проведені всюди в Західній Україні і поза лінією Керзона в Польщі⁴. Принаймні сім єпис-

копів були арештовані або зникли безвісти. На цій території на волі не залишилося жодного єпископа Української Католицької Церкви. 500 священників, які вийшли на протест, були розстріляні або арештовані. По всьому краю вбито сотні священників і мирян, тисячі заслали до таборів примусової праці. Цілі села були знелюднені. Під час депортації родини навмисне розділяли: батьків – на Сибір, матерів – до цегельних заводів у Туркестан, а дітей – до комуністичних домів на «виховання». За злочин українськості Церкву було проголошено організацією, шкідливою для добробуту радянської держави, а її членів вписано в досье радянських спецслужб як потенційних «ворогів народу». Фактично, за винятком 150 тисяч членів у Словаччині, Українська Католицька Церква була офіційно ліквідована, її ієрархи ув'язнені, а духовенство розігнано і депортовано.

Ці напади на «душу народу» мали і матимуть серйозні наслідки для «мозку» України, адже значна частина інтелектуалів традиційно походила з родин духовенства, самі священники були авторитетами в селах, а їхні дружини очолювали

³ Хартію для створення Організації Об'єднаних Націй підписали делегати 50 держав, включно з СРСР і УРСР, 25-26 квітня 1945 р.

⁴ Лінія Керзона, пропонує Великій Британії як кордон між Польщею і Радянським Союзом після Першої світової війни, стала основою для встановлення польсько-радянського кордону після Другої світової війни.

благодійні організації. Чернечі чини завідували школами та опікувалися більшістю благодійних організацій.

Третє вістря радянської атаки було спрямовано на хліборобів – велику кількість селян-одноосібників, хранителів традицій, фольклору і музики, національної мови та літератури, національного духу України. Зброя, яку застосували проти них, є, мабуть, найстрашнішою – виморювання голодом. Протягом 1932 і 1933 років 5 мільйонів українців померли від голоду. Цю жорстокість 28 травня 1934 року⁵ 73-й Конгрес [США] засудив як нелюдську. Була спроба охарактеризувати цей найбрутальніший вияв радянських звірств як економічну політику, пов'язану з колективізацією пшеничних ланів, а отже, з потребою у ліквідації куркулів – незалежних фермерів. Але, насправді, великих фермерів в Україні було дуже мало.

Радянський письменник Косієць⁶ заявляв у газеті «Ізвестія» від 2 грудня 1933 року:

«Український націоналізм – це для нас головна небезпека». І щоб викоринити цей націоналізм і встановити жакливу одноманітність радянської держави, в жертву було принесене українське селянство. Метод, застосований у цій частині плану, не обмежувався якоюсь окремою групою.

⁵ 28 травня 1934 року конгресмен Гамільтон Фіш із Нью-Йорка представив резолюцію у Палаті Представників (73-є скликання Палати, Резолюція №399). В документі зазначено, що «декілька мільйонів жителів Української РСР померло від голоду у 1932 і 1933 роках». Резолюція засуджувала СРСР за використання голоду «для зменшення кількості українського населення і знищення українських політичних, культурних і національних прав», і закликала:

«Палату Представників висловити своє співчуття всім тим, хто потерпів від великого голоду в Україні, який приніс страждання, горе і смерть мільйонам мирних і законопослушних українців;

... Уряд Союзу Радянських Соціалістичних Республік... вжити рішучих заходів для полегшення жахливих наслідків цього голоду...

...Уряд Союзу Радянських Соціалістичних Республік... не перешкоджав американським громадянам, які намагаються допомогти грішми, харчами та речима першої необхідності до регіонів України, захоплених голодом».

Резолюція була передана до Комітету закордонних справ, але не пройшла у Палаті Представників. (Текст резолюції див. у: «The Ukrainian Quarterly». 1978, No. 4. – Стор. 416-417; та <http://www.artukraine.com/famineart/hamfish.htm>).

⁶ Станіслав Косіор був не письменником, а Генеральним секретарем Центрального комітету Комуністичної партії (большевиків) України – себто політичним керівником республіки. Довжелезна стаття Косіора була надрукована аж на трьох сторінках під заголовком «Підсумки і найближчі завдання проведення національної політики в Україні». Точна цитата, взята з резолюції, схваленої спільним пленумом Центрального комітету та Центрального контрольного комітету Комуністичної партії (більшовиків) України, заявляє: «в Україні на даний момент головну небезпеку становить місцевий український націоналізм, пов'язаний з імперіалістичними інтересами».

Постраждали всі – чоловіки, жінки, діти. Врожай того року був достатній, аби нагодувати людей і худобу в Україні, хоча дещо менший, ніж попереднього року. Правдоподібно, великою мірою це було спричинено боротьбою довкола колективізації. Однак голод був потрібний радянській владі, отже, вона створила його «на замовлення», накладаючи надзвичайно високу зернову квоту як державний податок. Ба більше, на тисячах акрів пшеницю так і не було зібрано – врожай залишили гнити на полях. Решту збіжжя звезли до державних зернохосовищ для зберігання до часу, поки влада не вирішить, як розподілити зерно. Велику частину цього врожаю, такого життєво важливого для українців, експортували за кордон, щоб отримати кредити.

Зіткнувшись із голодом на селі, тисячі людей покинули домівки і подалися до міст жебрати їжу. Коли їх виловлювали і висилали назад у села, вони залишали своїх дітей у містах в надії, що хоч ті зможуть вижити. Так тільки в Харкові було залишено 18 тисяч дітей. В селах із тисячним населенням виживала сотня; в інших – половина людей зникала, кожного дня гинуло 20-30 осіб. Людоїдство стало звичайним явищем.

Московський кореспондент газети «Christian Science Monitor» Вільям Генрі Чемберлін писав у 1933 році: «У цій апатії і зневірі комуністи вбачали саботаж і контрреволюцію та з безжалістю, притаманною самовдоволенним ідеалістам, вирішили не припиняти голоду, щоб таким чином провчити селян. Допомога колгоспам була надана, але недостатньою мірою і так пізно, що вже загинуло багато людей. Селяни-одноосібники були залишені напризволяще; а далеко вищий рівень смертності серед селян-одноосібників виявився найсильнішим аргументом за вступ до колгоспів».

Четвертим кроком у тому процесі стала фрагментація українського народу шляхом поселення в Україні чужинців і водночас розпорощення українців по цілій Східній Європі. Таким чином була б знищена етнічна єдність та перемішані нації.

Між 1920 і 1939 роками частка українців в населенні України знизилася з 80% до лише 63%⁷. Внаслідок голоду і депортації українське населення зменшилося в абсолютних числах з 23,2 мільйонів до 19,6 мільйонів, тоді як неукраїнське населення зросло на 5,6 мільйонів. Якщо взяти

⁷ 1920 року не було перепису. Офіційні дані з переписів 1926, 1937 і 1939 років відрізняються від цифр, які наводить Р. Лемкін. 1926 року УРСР налічувала 28 446 000 жителів, з них – 22 927 000 етнічних українців, а в СРСР проживало тоді 31 195 000 етнічних українців. Відповідні цифри на 1937 рік: 28 398 000, 22 213 000 і 26 421 000; на 1939 рік: 31 785 000, 23 362 000 і 28 111 000. Найбільш вірогідним є перший перепис; мало можна довіряти другому, а цілковито недостовірним є останній.

до уваги, що колись Україна мала найбільший рівень приросту населення в Європі, приблизно 800 тисяч на рік, то можна легко побачити, що російська політика досягла свого.

Такими були головні кроки систематичного нищення української нації, її поступового поглинання новою радянською нацією. Варто зазначити, що спроби цілковитого знищення українців, як-от німці чинили з євреями, не було. І тим не менше, якщо радянська програма досягне успіху, якщо інтелігенцію, священників і селян вдасться ліквідувати, Україна загине так само, наче було б убито усіх без винятку українців, бо вона втратить ту частину народу, що зберігала і розвивала її культуру, її вірування, її об'єднавчі ідеї, які прокладали їй шлях і давали їй душу, тобто, зробили її нацією, а не просто населенням.

Не обходилося і без масових нерозбірливих убивств – вони просто не були складовою частиною плану, радше випадковістю. Тисячі було страчено, а незліченні тисячі – запроторено на певну смерть у сибірських трудових таборах.

Місто Вінницю можна назвати українським Дахау. У 91 могилі лежать тіла 9 432 жертв радянської тиранії, розстріляних НКВС у 1937 або 1938 роках. Тіла лежали від 1937 року на кладовищах поміж нагробками, в лісах і (яка страшна іронія!) під танцювальним майданчиком, аж поки їх не виявили німці в 1943 році. Про багатьох із тих жертв радянська влада повідомляла, що вони були заслані на Сибір.

Україна має також своє Лідіце – село Завадка⁸, знищене польськими прибічниками Кремля в 1946 році. Польська Друга дивізія атакувала цю місцевість тричі, вбиваючи чоловіків, жінок і дітей, спалюючи житлові будинки і забираючи худобу. Під час другого нападу червоний командир заявив уцілілим мешканцям:

«Така сама доля чекає кожного, хто відмовиться виїжджати в Україну. Тому я наказую впродовж трьох днів залишити село, інакше повбиваю всіх» (Walter Dushnyk "Death and Devastation on the Curzon Line").

Коли село було остаточно евакуйоване, серед 78 мешканців, що вижили, вціліло тільки четверо чоловіків. Протягом березня того ж року дев'ять інших українських сіл захопив той самий червоний загін, і їх спіткала подібна доля.

Наведені тут факти стосуються не лише України. План, що його радянська влада там використовувала, повторювався і далі повторюється. Це є суттєва частина радянської програми ек-

Рафаель Лемкін

пансії – швидкий шлях до уніфікації різноманітних культур і націй, які складають радянську імперію. Невимовні страждання мільйонів людей не змусили радянську владу звернути з цього шляху. Навіть якби не було іншої причини, тільки ці людські страждання, ми мусили б засудити той шлях до єдності як злочинний. Але справа не лише в тому. Це не просто масове вбивство. Це – геноцид, винищення не лише окремих осіб, але й культури і нації. Навіть якби було можливо досягти [винищення культур і націй] без страждань, ми все-таки були б змушені це засудити, бо все те, що формує націю – споріднення умів, єдність ідей, мови і звичаїв – становить один із найважливіших наших засобів цивілізації і прогресу. Звісно, нації зливаються й утворюють нові нації (прикладом цього процесу є наша власна країна⁹), але це злиття полягає у внесенні найвищих цінностей, що їх має кожна культура, до спільного фонду благ. Саме таким способом світ просувається вперед. Отже, хибним у радянських планах, окрім дуже важливих проблем людських страждань і людських прав, вважаємо злочинне марнування цивілізації і культури. Бо радянська національна єдність твориться не об'єднанням ідей і культур, але цілковитим знищенням усіх культур і всіх ідей, за винятком однієї – радянської. ■

⁸ За вбивство нацистського диктатора Моравії Райнгарда Гейдріха німці розстріляли 10 червня 1942 року 172 чоловіків віком понад 14 років, депортували жінок і дітей, а село Лідіце зрівняли з землею. Сьогодні це с. Завадка Морохівська Сяноцького повіту, Лемківщина – Zawadka-Morochowska, Powiat Sanok, Polska.

⁹ Автор мав на увазі Сполучені Штати Америки.